

ВІДГУК

офіційного опонента,

доктора педагогічних наук, професора,

члена-кореспондента НАПН України Ольги Василівни Матвієнко

на дисертацію Іванової Вікторії Вікторівни

« Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії», представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація В. В. Іванової пов'язана з вирішенням важливої проблеми сучасної педагогіки, яка потребує виважених методологічних й теоретичних підходів і узагальнень. Актуальність цього дослідження є незаперечною, оскільки на сучасному етапі модернізації системи освіти України особливого значення набуває теоретичне обґрунтування й нове вирішення проблеми підготовки майбутніх фахівців до життя інтегрованому й глобалізованому світі. В добу стрімкого розвитку інформаційно-технологічного суспільства постає завдання зростання готовності майбутніх фахівців до опрацювання значного обсягу інформації та пізнавальної активності; формується критичне мислення, здатність використовувати набуті знання і вміння у життєдіяльності, пробуджується прагнення до позитивної динаміки в траєкторії особистісного розвитку, а особливо високоосвіченого педагога в галузі дошкільної освіти.

Дослідження є міждисциплінарним, що потребувало виходу на високий методологічний рівень дослідницького пошуку. Ознайомлення із змістом рукопису дисертації дає змогу дійти висновку, що дисертантці вдалося досягнути цієї високої наукової планки. На нашу думку, заслуговує високої оцінки підхід до обґрунтування концепції дослідження (сс. 40-41), що має чотири взаємопов'язаних концепти, а саме: методологічний, теоретичний, прогностичний, методичний, які сформульовано не абстрактно у відриві від досліджуваної проблеми, а на міцному фундаменті авторського бачення цієї проблеми й сміливих пошуків шляхів її розв'язання.

Вивчення теоретичних і практичних аспектів стану підготовки фахівців для галузі дошкільної освіти на практиці уможливили виявлення семи груп суперечностей, зокрема між: інтеграцією економіки України до європейської економічної системи й недостатнім рівнем конкурентоспроможності фахівців на європейському ринку праці; входженням освіти України до європейського освітнього простору та повільним рівнем гармонізації системи вищої освіти з європейськими стандартами; реальною потребою суспільства в конкурентоспроможних фахівцях дошкільної освіти й недостатнім розробленням у вітчизняній науці методології формування та творчого саморозвитку конкурентоспроможності особистості в освітній системі закладів вищої освіти; декларацією випереджувального підходу до добору змісту дошкільної освіти та відставанням навчальних програм від потреб сучасної практики; об'єктивною потребою в аналізі досвіду передових зарубіжних країн щодо підготовки фахівців дошкільної освіти та недостатнім рівнем його узагальнення в українській педагогічній теорії; напрацюваннями Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з питань розбудови системи освіти й догляду дітей раннього віку світового класу та підготовки високоякісних дошкільних фахівців і недостатнім їх використанням в Україні; вимогами сучасного інформаційного суспільства до компетентності фахівця дошкільної освіти та браком залучення досвіду з цієї проблеми в закладах вищої освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії.

Отже, з огляду на потребу розв'язання окреслених суперечностей, а також на актуальність для України проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії, важливість об'єктивного осмислення британського досвіду, вибрано тему дисертації: «Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії».

Обґрунтування поняттєво-термінологічного апарату дослідження, його об'єкта, предмета, мети й основних восьми завдань здійснено методологічно виважено й свідчить про наукову зрілість Вікторії Вікторівни.

Визначення хронологічних і територіальних меж дослідження свідчить про науково виважені підходи до опрацювання концепції дослідження та його програми.

Методологічну зрілість дисертантки закономірно вплинула на побудову структури дисертації, визначення підходів до розв'язання дослідницьких завдань. На нашу думку, заслуговує позитивної оцінки авторська методологічна модель порівняльно-педагогічного дослідження підготовки фахівців дошкільного навчання у країнах Великої Британії та Північної Ірландії, що охоплює положення сучасної філософії, психології, педагогіки про сутність підготовки фахівців; єдності теорії і практики; фундаментальні теорії та ідеї різних галузей наукових знань, що відображені на філософському, загальнонауковому й конкретно-науковому рівнях; положення філософії людиноцентризму в освіті; положення порівняльної педагогіки щодо взаємовпливу освітніх інновацій унаслідок глобалізаційних процесів; аксіологічний, особистісно орієнтований, рефлексивно-діяльнісний (розвивальний), інтегративно-діяльнісний, дослідницький, системний, синергетичний, компетентнісний, діалектичний, системно-цільовий, системно-історичний, культурологічний, акмеологічний, парадигмальний дослідницькі підходи; концептуальні положення педагогіки, спрямовані на професійний розвиток особистості; положення щодо професійного розвитку майбутнього фахівця дошкільної освіти на основі творчої імплементації прогресивних ідей Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Схарактеризовані в розділі I (сс.50-94) методологічні наукові підходи фіксують сукупність норм і правил, за якими організовується дослідницька діяльність, яка знаходить успішну реалізацію на практиці.

Реалізація дослідницьких підходів стала можливою завдяки вдумливому аналізу 639 джерел, з яких 262 іноземними мовами (більшість з них - англійською).

– Наголосимо на важливості системного аналізу проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти. Йдеться передусім про міжнародні документи, матеріали наддержавних утворень. В дисертації ретельно вивчено та проаналізовано такі документи як-от: 34 офіційні документи, інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних та національних інституцій (доповіді, резолюції, рекомендації) із питань освіти фахівців дошкільної галузі (зокрема, ЮНЕСКО, OECD, CEDEFOP, ILO), Міжнародної ради з компаративних досліджень у сфері освіти дорослих (ISCAE), Європейської асоціації досліджень в освіті (EERA) та ін.; 25 законів, урядових постанов, що стосуються питань професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та України; наукові праці британських дослідників; 32 законодавчі акти й нормативно-правові документи України; статистичні матеріали міжнародних і вітчизняних статистичних бюро, словники, довідники, збірники наукових праць, наукові та науково-методичні журнали; матеріали національних і міжнародних конференцій, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Поєднання ретельного документального аналізу з вивченням наукової і науково-методичної літератури уможливило обґрунтування авторської періодизації розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії. В її основу цілком виважено покладено критерії, що пов'язані із соціально-економічними, суспільно-політичними, соціокультурними, соціально-історичними передумовами розвитку досліджуваних країн і відповідно їх систем освіти. Вона охоплює 8 етапів (періодів), що схарактеризовані в дисертації на 95 - 123 сторінках.

Вивчаючи рукопис докторської дисертації Вікторії Вікторівни Іванової, ми виявили оригінальний авторський підхід наукового аналізу досліджуваної

проблеми з орієнтацією на педагогічну дійсність, на потребу і можливості студентів в опануванні професії.

Вважаємо за доцільне наголосити на високій науковій культурі узагальнення проміжних і кінцевих результатів дослідження та їх представлення у 16 таблицях і 12 рисунках.

Про вагомий доробок Вікторії Вікторівни переконливо свідчать 41 публікації (39 – одноосібних), із них: 1 монографія; 1 навчальний посібник; 22 статті в наукових фахових виданнях України; 4 статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях; 13 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференцій.

Відзначимо високий рівень практичного значення результатів порівняльно-педагогічного пошуку Вікторії Вікторівни Іванової. Воно полягає у використанні його основних положень для розроблення Комплексу Методичних рекомендацій з розвитку й удосконалення майбутніх фахівців дошкільної освіти в Україні і їх впровадженні в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/15 від 13.03.2020), Мукачівського державного університету (довідка № 721 від 15.05.2020), Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний педагогічний університет» (довідка № 09/1–244/3 від 20.03.2020), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01–13/337 від 22.06.2020), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 51 від 01.06.2020), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 121/02-13 від 11.02.2020).

Результати та висновки дослідження є обґрунтованою системою ідей для розроблення концепцій і нормативних документів, для подальшого розвитку стратегій реформування дошкільної галузі освіти в Україні. Основні положення і одержані результати дисертаційного дослідження стануть у нагоді в процесі модернізації вітчизняної системи дошкільної та вищої освіти, зокрема при розробленні проектів інтегрованого курикулуму, навчальних планів, програм розвитку дошкільної освіти в Україні. Крім того, матеріали дисертаційної

роботи і монографії можуть використовуватися керівниками, методистами, викладачами педагогічних навчальних закладів, працівниками органів управління освітою.

Особистий внесок здобувача досить точно і коректно схарактеризовано у тексті дисертації на стор. 47-48, а також в авторефераті дисертації. Передусім це стосується посібника (Іванова В. В., Марусинець М. М. *Неперервна дошкільна освіта в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії: навч. посіб.* Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М. 2021. 180 с.) і статей (Іванова В. В. Фактори оптимізації психологічного розвитку дошкільника. *Молодий вчений: науковий журн.* Херсон, 2017. № 4(44). С. 246–249. Іванова В. В. Теоретичні підходи до проблеми моральної вихованості особистості дитини дошкільного віку. *Virtus: scientific journal.* 2017. Is.17. С. 47–50), в яких опубліковано зміст професійної освіти майбутніх фахівців дошкільної галузі, а також системи неперервної освіти фахівців даної галузі в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, автором яких є Вікторія Вікторівна.

Переконливим підтвердженням широкої апробації проміжних і кінцевих результатів дослідження є тринадцять міжнародних конференцій і семінарів, у тому числі за кордоном України. Географія всеукраїнських конференцій Вікторії Вікторівни охоплює Київ, Львів, Мукачево, Чернігів, Рівне, Умань, Тернопіль, Харків та ін.

Ознайомлення з додатками до дисертації Вікторії Вікторівни (24 додатки на 81 сторінках), дало змогу дійти висновків щодо титанічної праці дослідниці, пов'язаної з перекладом, науковим осмисленням, систематизацією і структуризацією понад 200 оригінальних англомовних та інших літературних і документальних джерел. Прогностичо цікавими, на наш погляд, є Додаток А, щодо Рейтингу 76-ти університетів Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, в яких здійснюється підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти; Додатки Б,В,Г,Д,Є, що присвячені підготовці бакалаврів, фахівців дошкільного навчання в різних університетах, а також Додатки, що відображають нормативно-правову базу країн, а також додатки, що містять

матеріали основних ознак моделей структури сучасної дошкільної освіти в країнах Європи (сс. 515-527).

Узагальнюючи результати експертизи результатів порівняльно-педагогічного дослідження Вікторії Вікторівни Іванової наголосимо, що дисертація « Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії», має високий рівень наукової новизни. Вперше у вітчизняній педагогічній науці розкрито генезу підготовки фахівців дошкільної освіти у країнах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії і узагальнено етапність (періодизацію) цього освітнього явища. На основі ретроспективного аналізу розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії доведено етапність, динамічність, наступність і багатовимірність такого розвитку. Проведено моніторинг дошкільної освіти на регіональному рівні (Англія, Уельс, Шотландія та Північна Ірландія), виявлено їхні спільні й відмінні ознаки за змістовим наповненням і структурою.

З'ясовано стратегію міжнародних організацій у галузі розвитку дошкільництва та підготовки фахівців з дошкільної освіти; представлено аналіз освітньої політики британських країн у цій царині; виявлено виклики, що впливають на модернізацію підготовки фахівців для цієї ланки освіти, продемонстровано існуючі моделі підготовки фахівців, характерні для виучуваних країн; проаналізовано основні педагогічні теорії, методичні та дидактичні підходи у процесі навчання в університетах; схарактеризовано особливості процесу інтеграції курикулуму в дошкільній університетській освіті країн Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії; з'ясовано особливості процесів диверсифікації та модернізації освіти з удосконалення підготовки фахівців галузі, представлено основні технології і моделі, розкрито особливості формування компетентностей фахівця в контексті вищої дошкільної освіти та виявлено, що всі психолого-педагогічні й філософські концепції освіти мають чітку практичну спрямованість.

Встановлено, що підготовка фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії відбувається в закладах вищої освіти за розробленими стандартами, які включають чітко визначені професійні компетентності. Зазначено, що для вступу до ЗВО в школах два останні роки навчання учні поглиблено оволодівають необхідними знаннями з відповідних дисциплін. Британська система освіти забезпечує підготовку за двома рівнями – бакалавр (Bachelor degree) (3-4 роки) та магістр – 1-2 роки.

Закцентовано увагу на використанні новітніх технологій. Актуалізується увага на сучасний інформаційний рівень розвитку науки і техніки а також їх впровадження в освітній процес навчальних закладів.

Описано роль кафедр у забезпеченні такого процесу: наголос на наукових досягненнях студентів; орієнтування змісту навчальних дисциплін у робочих програмах на метод дослідження («research-oriented»), а не подання готових знань; навчання має відбуватися як дослідження, для цього педагоги кафедри університету повинні бути дослідниками, упроваджувати в навчальний процес інноваційний досвід та інноваційні проєкти.

Здійснено порівняння модулів курикулумів підготовки бакалаврів дошкільної освіти з підготовки фахівців до навчання дітей дошкільного віку, визначено їхні спільні ознаки.

Схарактеризовано проблеми перепідготовки і розвитку професіоналізму фахівців дошкільної освіти в системі неперервної педагогічної освіти. Процес розвитку теорії та практики неперервної освіти має специфічні риси й базований на відповідних принципах. Проаналізовано особливості професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві та вивчено вплив самоосвіти на забезпечення якісного освітнього процесу, а також на подальший розвиток їхнього творчого потенціалу як педагогів-дослідників.

На основі зіставлення виявлено особливості системи дошкільної освіти України та прогресивні ідеї британського досвіду, що доцільно впроваджувати в Україні. Розроблено науково-методичні рекомендації, які

сприятимуть удосконаленню підготовки фахівців дошкільної освіти на європейському, державному, міністерському, регіональному рівнях, а також працівників системи післядипломної освіти; модернізації вітчизняної професійної підготовки; мотивації до вибраної професії, самоосвіти; самореалізації в процесі навчання впродовж життя та опануванню нових компетентностей як-от: наукові, дослідницькі, діагностичні, інформаційні.

Серед перспектив подальших розвідок виокремлено такі: аналіз теоретичних і методичних засад професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в країнах Європейського Союзу; дослідження підготовки фахівців дошкільної освіти до інклюзивного навчання в британському досвіді; використання інформаційно-комунікаційних технологій для підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

Цілеспрямовані і концептуальні пошуки талановитого дослідника-компаративіста дали змогу методологічно обґрунтовано вдосконалити положення щодо концептуальних ідей, покладених в основу підготовки фахівців дошкільної освіти; охарактеризувати розвиток філософських їх напрямів, що сприяли розвитку освітньої галузі та дошкільної зокрема, а також представлено основні психолого-педагогічні концепції, спрямовані на осягнення сутності дошкільної освіти, поглиблено знання про феномен дошкільної освіти, його міждисциплінарний контекст.

Здійснено порівняння модулів курикулумів підготовки бакалаврів дошкільної освіти з підготовки фахівців до навчання дітей дошкільного віку, визначено їхні спільні ознаки (певні модулі представляють навчальні програми ранньої освіти, а також ключовий етап першого розділу Британської Національної програми дошкільної освіти; окремі модулі сприяють підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до навчання і розвитку дітей за допомогою гри; інші – пов'язані з когнітивними, соціальними, фізичними, мовленнєвими напрямами раннього навчання дошкільнят; виокремлено спільні ознаки для окремих університетів.

Володіння дисертанткою реальним станом розв'язання архіважливої проблеми в Україні й особисте глибинне розуміння основ розвитку фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії: усе це стало добрим науковим фундаментом для опрацювання перспективних положень щодо оновлення змісту, форм і методів освіти та особливостей оцінювання компетентності як комплексної здатності в європейських закладах вищої освіти, щодо підготовки педагогічного персоналу для роботи в умовах інтеграції освіти в річищі формування єдиного європейського освітнього простору.

Висновки, обґрунтовані за результатами багатолітнього порівняльно-педагогічного пошуку з проблем підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, є методологічно виваженими, глибокими. Вони свідчать про наукову чесність дисертантки, її наукову і соціальну відповідальність за сформульовані положення і кожен авторську рекомендацію.

Результати нашого вивчення дисертації Вікторії Іванової уможливають її кваліфікувати як фундаментальну наукову працю з порівняльної педагогіки, що має незаперечне теоретичне і практичне значення. Результати дослідження Вікторії Вікторівни Іванової мають вагомий науковий цінність і є практично спрямованими. В подальшому вони мають бути використані науковцями і організаторами підготовки фахівців дошкільної освіти для обґрунтування і послідовної реалізації в практику ЗВО України.

У процесі вивчення рукопису дисертації, автореферату, монографії та інших публікацій Вікторії Вікторівни у нас виникли певні **роздуми і пропозиції**:

1. Позитивно оцінюючи авторську періодизацію розвитку дошкільної освіти у вищезгаданих країнах (сс. 95-122), зазначимо, що кожний із етапів мав би увійти до певного періоду, крім того етапи (їх визначено 8), що їх характеризує автор співпадають з періодами, що, на нашу думку не зовсім коректно. Необхідна була б більш

чітка авторська систематизація і узагальнення періодів, на основі визначених етапів. Вважаємо, що обґрунтування періодів є досить узагальненими і лаконічними, без виокремлення їх специфіки з посиланням на документальні джерела, хоча ці джерела проаналізовані в проблемному контексті у відповідних параграфах першого і другого розділів.

2. Авторкою докторського дослідження уведена до наукового обігу чимала кількість літературних джерел, державних, наддержавних, міждержавних офіційних документів різного рівня. Було б доречним укладення тематичного Глосарію або словника Тезаурусу адаптованої лексики, з огляду на те, що в дисертації не розглядається широко понятійний апарат дослідження.
3. У текстовому викладі дослідження часто ототожнюються вирази: «дошкільна освіта» і «підготовка фахівців для дошкільної освіти», що на наш погляд є некоректним. На нашу думку, варто було б чіткіше увиразнити сутність понять які у змісті дисертації використовуються подекуди як синоніми.
4. Вивчивши професійний розвиток фахівців дошкільної освіти, виокремивши особливості їх підготовки, дослідивши методичні засади фахової підготовки, здійснивши аналіз моделей і курикулумів такого рівня підготовки не лише у виучуваних країнах, а і в багатьох країнах Європи, що, до речі є дуже значимим у педагогічній компаративістиці, з позиції використання принципу горизонтального дослідження. На нашу думку, всі напрацювання мали би логічно завершитися побудовою авторської Моделі університетської підготовки

фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

5. Принагідно також хотілося би висловити побажання (пропозицію) поглянути на проблему системи професійно-педагогічної підготовки студентів університетів для дошкільної освіти у контексті єдиного європейського освітнього простору як дослідника порівняльно-педагогічного напрямку, докладніше дослідити саме європейський контекст та створити відповідні рекомендації для українських університетів.
6. Узагальнюючи результати наукових пошуків із складної проблеми системи підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії доречним, на нашу думку, було б сформулювати провідні тенденції такої підготовки, як у досліджуваних зарубіжних країнах, так і в Україні.

Загальний висновок: Дисертація В. В. Іванової «Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії». є фундаментальним порівняльно-педагогічним дослідженням, результати якого мають загальнодержавне соціально-культурне значення. Їх творче використання в нашій державі на всіх рівнях сприятиме цивілізованому розвитку України в умовах інтеграції. Незаперечним є вагомий вклад В. В. Івановою в загальну педагогіку та історію педагогіки, зокрема в порівняльну педагогіку. Вікторія Вікторівна Іванова є дослідником компаративістом нової генерації, що характеризується високим рівнем методологічної культури й прагненням цілеспрямованих складних наукових пошуків з проблем дошкільної освіти.

Аналіз змісту дисертації «Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії» дає усі необхідні підстави для висновку, що завершене дослідження є фундаментальним, самостійним і перспективним, відповідає пп. 11 - 14 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами), а його автор, Іванова Вікторія Вікторівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти.

15.04.2021

Офіційний опонент,

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАН України,
завідувачка кафедри психології, педагогіки і туризму

Київського Національного Лінгвістичного Університету, О.В. Матвієнко

